

Do we sacrifice the few to save the many?

Shiur# 361 | March 1st 2022

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף י עמוד ב

אמר רב זוטרא וכו' משום ר' שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. מנלן מתמר וכו'.

תוספות מסכת סוטה דף י עמוד ב

נוח לו לאדם וכו' ונראה האי דלא חשיב ליה (פסחים דף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות.

ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג אות קלט

והנה אבק הרציחה - הלבנת פנים, כי פניו יחורו ונס מראה האודם, ודומה אל הרציחה. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא נח, ב). והשנית, כי צער ההלבנה מר ממות, על כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא נט, א): לעולם יפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. ולא אמרו כן בשאר עבירות חמורות, אכן דמו אבק הרציחה אל הרציחה, וכמו שאמרו (סנהדרין עד, א) כי יהרג ולא ירצח. ודומה לזה אמרו שיפיל עצמו לכבשן האש ולא ילבין פני חבירו ברבים.

רמב"ם הלכות ממרים פרק ג הלכה ח

וכיצד דנין זקן ממרא וכו', ואין ממיתין אותו בבית דין שבעירו ולא בבית דין הגדול שיצא חוץ לירושלים אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים, ועד הרגל משמרין אותו וחונקין אותו ברגל, שנאמר וכל ישראל ישמעו וייראו מכלל שצריך הכרזה, וארבעה

צריכין הכרזה, זקן ממרא, ועדים זוממין, והמסית, ובן סורר ומורה, שהרי בכולן נאמר ישמעו וייראו.

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ב הלכה ד - ה

וכל אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבים מיתת בית דין אם רצה מלך ישראל להרגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו, וכן אם ראו בית דין להרוג אותן בהוראת שעה אם היתה השעה צריכה לכך הרי יש להם רשות כפי מה שיראו.

הרי שלא הרגם המלך ולא היתה השעה צריכה לחזק הדבר הרי בית דין חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרובה למיתה ולאסור אותן במצור ובמצוק שנים רבות ולצערן בכל מיני צער כדי להפחיד ולאיים על שאר הרשעים שלא יהיה להם הדבר לפוקה ולמכשול לבב ויאמר הריני מסבב להרוג אויבי כדרך שעשה פלוני ואפטר.

פרשת וישב פרק לז פסוק כו

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַחֲיוֹ מִה־בְּצַע כִּי נִהְרַג אֶת־אֲחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דַּמּוֹ:

ספורנו שם

מה בצע. מה תועלת. כי אמנם הנקמה תכוין לאחד משתים אם נשלם לעושי הרע והנה בזה כי נהרוג את אחינו נשלם רעה גם לעצמנו כי יכאב לבנו על מיתתו ועל אכזריותינו נגדו. ואם להפחיד את הנשאים שישמעו וייראו מלהזיק אותנו. הנה גם זה המין מהתועלת לא נשיג כי נעלים את מיתתו.

חתם סופר שם

מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו לכו ונמכרנו וגו' כי אחינו בשרנו הוא, פי' כי דנוהו כמוסר שמורידין ולא מעלין, ולכאורה אם ירצו למחול למוסר נ"ל אינם רשאים כדי שישמעו ויראו ולא יזידון כדאי' בזקן ממרא שאינן רשאים למחול לו מהאי טעמא [סנהדרין פ"ח ע"ב]. והנה הכא טען יהודה כי מטעם שהוא אחילו בשרנו ראוי הי' למחול לו רק למען ישמעו ויראו, הא תינח אם היו יכולים לפרסם הדבר ולספר לדורות כי אלו האחים העומדים עתה בשעת מיתתו אינו אלא לפי שעה והמת נשתכח מן הלב, וא"כ מה נרויח

בהריגת אחינו וכסינו את דמו ולא נוכל לספר הדבר, ע"כ לכו ונמכרנו ויהי' חי והחי אינו משתכח מן הלב לעולם ויהי' לזכר עולם.

רמ"א יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קנז סעיף א

עובדי כוכבים שאמרו לישראל תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, לא יתנו להם א' מהם וכו' וכן נשים שאמרו להן עובדי כוכבים תנו לנו אחת מכם וכו' יטמאו כולם ולא ימסרו נפש א' מישראל.

חזון איש חושן משפט סנהדרין סימן כה

ויש לעי' באחד רואה חן הולך להרוג אנשים רבים ויכול להטותו ללד אחר ויהרג רק אחד שצדד אחר, ואלו שצדד זה יולו, ואם לא יעשה כלום יכרגו הרבים והאחד ישאר בחיים, ואפשר דלא דמי למוסרים אחד להריגה דהחם המסירה היא פעולה האכזרית של הריגת נפש וצפועות זה ליכא הללח אחרים צעצע של הפעולה חלא המקרה גרם עכשו הללח לאחרים גם הללח האחרים קשור צמה שמוסרין להריגה נפש מישראל, חבל העיית החן מלד זה ללד אחר היא צעיקרה פעולת הללה, ואינה קשורה כלל צהריגת היחיד שצדד אחר, רק עכשו צמקרה נמלא צלד אחר נפש מישראל ואחרי שצדד זה יכרגו נפשות רבות, וצזה אחד, אפשר דיש לנו להשתדל למטע אצדת ישראל צכל מאי דאפשר, וכלל לולינום ופפום

תלמוד בבלי מסכת שבועות דף לה עמוד ב

אלא הא דאמר שמואל: מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מיענשא.

תוספות מסכת שבועות דף לה עמוד ב

דקטלא חד משיתא בעלמא כו' - בהוצאת למלחמת הרשות קאמר.

רמ"א יורה דעה הלכות נידוי וחרם סימן שלד סעיף א

ומנדין למי שהוא חייב נידוי ואפילו יש לחוש שעל ידי כן יצא לתרבות רעה, אין לחוש בכך.

רמ"א יורה דעה הלכות נידוי וחרם סימן שלד סעיף ו

הגה: ויש רשות לבית דין להחמיר עליו שלא ימולו בניו, ושלא יקבר אם ימות ולגרש את בניו מבית הספר ואשתו מבית הכנסת, עד שיקבל עליו הדין.

ט"ז יורה דעה סימן שלד ס"ק ג

לגרש את בניו מבית הספר כו'. כן כתב הר"ן בשם רב פלטוי גאון ורש"ל כתב ע"ז בפרק הגוזל בתרא סי' י"ג חלילה במה שהעולם אינו מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות לבטלם בשלמא מילה שעיקר המצוה תלויה באב והיא כבודו וכן לקבור מתו עליו מוטל שלא להלין והיא כבודו כופין אותו עד שיקבל עליו תשובה ואח"כ מלין וקוברין אבל בת"ת של תינוקות שאין לו תשלומין ועליו נאמר אם תעזבני יום יומים אעזבך פשיטא דלית טעמא להא מילתא גם מה שכתב להוציא את אשתו מבהכ"נ לא נהירא אם הוא חטא היא מה חטאה כו' לא אאמין שיצאו ב' דברים אלו מפי הגאון עכ"ל וכו'.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק ד הלכה ו

והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהיה ראויה להעשות עיר הנדחת, בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין עד שידעו בראיה ברורה שהודחה כל העיר או רובה וחזרו לעבודת כוכבים וכו', נמצאו רובה מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם והורגין כל אלו שעבדו בסייף, ומכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב טף ונשים אם הודחה כולה, ואם נמצאו העובדים רובה מכים את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב.

כסף משנה הלכות עבודה זרה פרק ד הלכה ו

ומ"מ צ"ע מנ"ל שמכין טף ונשים דאי מדכתיב הכה תכה את יושבי העיר הא אצטריך לכמה ישהה בעיר ויצטרף עמהם ואפשר דמהחרם אותה כל אשר בה נפקא, ובעל מ"ע כתב שחכמי לוניל השיבוה לר"מ הלוי שראיה לדברי רבינו מדגרסינן בספרי הכה תכה את יושבי העיר מכאן אמרו חכמים וכו' וקצת דברים אלו אינן נ"ל.

מגדל עוז הלכות עבודה זרה פרק ד הלכה א

וכבר תמה ר"מ הלוי מטוליטולא עליו למה העניש הנשים והקטנים שאינן בני חיוב והשיבו חכמי לונל ז"ל בראיה דגרס בספרי וכו' ועוד דאיכא למילף מעדת קרח ואנשי יבש גלעד שהרגו הנשים והטף אע"פ שהן לא חטאו נענשו בעבור הגדולים משני טעמים, חדא שהם סבה וגורמים לישיבת הגדולים ועוד לרדות הגדולים בהריגתן שהן חביבין עליהן:

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נו עמוד ב

בילגה לעולם חולקת בדרום. ת"ר מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה: לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממון של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה, וסתמו את חלונה. וכו' בשלמא למ"ד משמרתו שוהה לבא היינו דקנסינן לכולה משמר, אלא למ"ד מרים בת בילגה שהמירה דתה משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה אמר אביי אין כדאמרי אינשי: שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה. ומשום אבוה ואימיה קנסינן לכולה משמרה אמר אביי: אוי לרשע אוי לשכינו.

גור אריה (מהר"ל) פרשת וישלח פרק לד פסוק יג

אך קשה אם שכם חטא כל העיר מה חטאו להרוג, ותירץ הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ט הי"ד) דבני נח מצווים על הדינין, ועבירה אחת שעובר - נהרג על ידו, וכאן ראו המעשה הרע הזה ולא דנוהו, לכך היו חייבין מיתה שלא היו דנין אותם וכו'. ונראה דלא קשיא מידי, משום דלא דמי שני אומות, כגון בני ישראל וכנעניים, שהם שני אומות, כדכתיב (פסוק טז) "והיינו לעם אחד" - ומתחלה לא נחשבו לעם אחד, ולפיכך הותר להם ללחום כדין אומה שבא ללחום על אומה אחרת, שהתירה התורה. ואף על גב דאמרה התורה (דברים כ, י) "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום", היינו היכי דלא עשו לישראל דבר, אבל היכי דעשו לישראל דבר, כגון זה שפרצו בהם לעשות להם נבלה, אף על גב דלא עשה רק אחד מהם - כיון דמכלל העם הוא, כיון שפרצו להם תחלה - מותרים ליקח נקמתם מהם. והכי נמי כל המלחמות שהם נמצאים כגון "צרור את המדיינים וגו'" (במדבר כה, יז), אף על גב דהיו הרבה שלא עשו - אין זה חילוק, כיון שהיו באותה אומה שעשה רע להם - מותרין לבא עליהם למלחמה, וכן הם כל המלחמות:

העמק דבר בראשית (פרשת נח) פרק ט פסוק ה

מיד איש אחיו. פירש הקדוש ברוך הוא אימתי האדם נענש בשעה שראוי לנהוג באחווה, משא"כ בשעת מלחמה ועת לשנא אז עת להרוג, ואין עונש על זה כלל, כי כך נוסד העולם, וכדאי' בשבועות ל"ה מלכותא דקטלא חד משיתא לא מיענש, ואפי' מלך ישראל מותר לעשות מלחמת הרשות אף על גב שכמה מישראל יהרגו עי"ז(א), וע' ס' דברים כ' ח':